

KÖNYVJELZŐ

TANULMÁNYOK AZ EURÓPAI REGIONÁLIS FEJLŐDÉSRŐL

*Sven Illeris (1994) Essays on Regional Development in Europe.
Roskilde University, Roskilde, 164 o.*

A politikában, a hétköznapi életben és az oktatásban Európa egyre kevésbé az öt alkotó országok összességéként, mint inkább az egységesülés felé tartó földrajzi-politikai egységként jelenik meg. Ebben az új Európában mind nagyobb hangsúlyt kapnak a régiók mint az egyének életfeltételeit nagymértékben befolyásoló tényezők. A különböző városok, régiók eltérő gazdasági, társadalmi és politikai feltételeket kínálnak, fejlődésük térben és időben is eltér.

A regionális fejlődés térbeli és időbeli különbségeit elemzi a szerző, a dániai Roskilde Egyetem geográfus professzora.

Bár a kötet címében az „Európa” szó szerepel, az empirikus kutatásra épülő írások nagyobb része Nyugat-Európával általában (*Regionális fejlődés Nyugat-Európában*), az észak-európai országokkal (*Periférikus helyzet és európai integrálódás: az északi országok előtt álló kihívás*), illetve Dániával foglalkozik (*Regionális fejlődés és a városrendszer Dániában; Miért stabilizálódott a városközpont népessége? Koppenhága esete és A Herning-Ikast-i textilipar: egy Nyugat-jütlandi ipari körzet*). Mindössze egy konkrét esettanulmány íródott a kelet-európai or-

szágok problémáiról (*Lódz: egy kelet-közép-európai textilváros*).

Az urbanizáció térhódítása óta – azaz a legtöbb európai országban a múlt századtól kezdődően – a régi városközpontok már nem voltak képesek lakóhelyül szolgálni a növekvő népességnek, ezért egyre nagyobb méreteket öltött a szuburbanizáció, a népesség jelentős részének a városközpontokból a peremterületekre vagy akár a rurális területekre költözése. Míg a vállalatok és munkahelyek sokkal tovább maradtak a városközpontban, a lakónépesség aránya egyre csökkent.

Ez volt a helyzet, sok más európai városhoz hasonlóan, Koppenhága esetében is. Míg az 1950-es évek végén a koppenhágai régióban élt az ország lakosságának 35%-a (a 4,6 millió lakosból 1,6 millió), az 1970-es évek elején felerősödő szuburbanizációs folyamatok következtében mára 33%-ra csökkent ez az arány. Az 1970-es évek szuburbanizációja mind a lakó-, mind pedig a munkahelyeket érintette – az 1980-as évektől kezdődően azonban egy új jelenségnek, a városközpont népessége stabilizálódásának lehetünk tanúi. A koppenhágai régió hat alrégiója közül (a történelmi városközpont és

a köré épült 19. századi lakónegyedek; Koppenhága külterületei; Frederiksberg, a koppenhágai régió enklávéja; Koppenhága megye, illetve Frederiksborg és Roskilde megyék a régió északi és nyugati periferiáján) elsősorban a belváros és Frederiksberg vándorlási különbözete lett pozitív.

E fordulat okaként a szerző számos tényezőt sorol fel: új csoportok egyre növekvő bevándorlása (amelyben felfedezhetők bizonyos „dzsentifikálódást” mutató elemek is, azaz tehetős, általában gyermektelen családok visszaköltözése a számos szolgáltatást nyújtó városba, fontosabb azonban a kevésbé tehetős rétegek beköltözése, aminek oka nyilván az alacsonyabb lakásárakban keresendő, amely a következő rétegek számára jelent vonzerőt: diákok, bevándorlók és a „társadalmi vesztesek” csoportja); a hagyományos elvándorló csoportok megfogyatkozása; illetve számos érv a városban maradás mellett szól, ilyenek az energiaköltségek csökkentése (elsősorban az olajárrobbanás után tulajdonítottak ennek nagy jelentőséget, szerepe mára elenyészővé vált); új lakások felépülése a városban; a városperemi területeken az építkezések gazdasági korlátai (magas kamatok stb.).

A korábbi évtizedek szuburbanizációjának egyik oka a periférikus területek alacsonyabb bérszínvonala, ami ipari üzemek letelepítésére ösztönzött. A perifériákra telepített ipart gyakran az alacsony szakképzettséget és technológiát igénylő, környezetszennyező, csupán a helyi piacra termelő ágazatokkal azonosítják. Ha ez valóban így van, ezen ágazatok letelepítése a térség életében csupán időszakos előnyt jelent, mert az üzemek előbb-utóbb olyan területekre költöznek, ahol még ol-

csóbb a munkaerő, azaz általában a fejlődő országokba. Ezzel a problémával egyébként számos, európai szinten periferiának számító állam volt kénytelen szembenézni. Az MTA Regionális Kutatások Központja „*Régiók Európája*” sorozatának közeljövőben megjelenő, *A Brit-szigetek regionális politikája* című kötetének több cikke az írországi tapasztalatokat elemzi, bár manapság elsősorban a kelet-közép-európai országokra leselkedik ez a veszély.

Nem minden esetben igaz azonban ez az általánosítás. Nyugat-Jütland például sokáig alacsony népsűrűségű és gyengén iparosodott területe, azaz tipikus periferiája volt Dániának. Az elmúlt évtizedekben azonban feldolgozóipara gyors ütemű fejlődésének lehettünk tanúi. E régió 1971-ben a legalább hat főt foglalkoztató feldolgozóipari üzemekben dolgozók arányát tekintve csupán az országos érték 18%-át tette ki, 1989-re ez a szám már 30%.

A textilipar hagyományai e területen a 17. századig nyúlnak vissza a juhtenyésztésre alapulva. A farmerek saját szövésű termékeiket eladásra is termelték. A múlt század második felében, az ipari forradalom hatására helyi feldolgozóüzemek jöttek létre és fejlődött a kereskedelem is. Az 1930-as évek protekcionista intézkedéseinek hatására Hernin-Ikast körzetében felvirágzott a textil- és ruházati ipar. Már ekkor megfigyelhető volt a kis- és közepes méretű vállalatok túlsúlya e szektorban.

Az 1950-es évektől az ágazat egyre inkább a nemzetközi verseny hatása alá került. Számos szakértő (köztük maga a kötet szerzője) semmi esélyt nem jósolt a túlélésre. A nyugat-európai textilipar álta-

lános negatív elemei (stagnáló fogyasztás, a fejlődő országokkal összehasonlítva magas költségek, alacsony szaktudás és technológiai színvonal) mellett e körzetben egyéb tényezők is kedvezőtlenül hatottak (a méretgazdaságosság és a szakképzett munkaerő hiánya, a kedvezőtlen közlekedési helyzet).

A herning-ikasti textilipar azonban mindezek ellenére életben maradt, sőt fokozni tudta exportképességét. Ennek oka a racionalizáció és a specializáció, a vállalkozások közti szükségszerű együttműködés volt. A munkaerő-intenzív tevékenységeket olyan országokba telepítették, ahol a munkaerő költségei a dániaiaknál alacsonyabbak, szakmai színvonala pedig viszonylag magas (például Lengyelország, Lódz) volt. A cégek üzleti stratégiájukban alapvető fontosságot tulajdonítottak az új piacoknak, a „puha beruházásoknak” (K + F, design, piackutatás stb.), a specializációnak. Széles termékskálával rendelkező, vertikálisan integrálódó cégek már nem működnek a régióban. A kis vállalati méretből adódóan a termelés rugalmassága igen nagy, ezért a vállalkozások gyorsan reagálnak a megváltozott piaci igényekre, követik a divatot. Mindemellett döntő fontosságú a történelmi múltban gyökerező vállalkozói kultúra.

E vállalkozói kultúra az egyik oka annak, hogy egy másik európai textilipari körzet, Lódz sikere (vagy inkább sikerelensége) nem vethető össze az előző példában szereplő térségével.

A várost 1423-ban alapították, s bár városi rangot kapott, urbánus funkciókat nem tudott ellátni (Lengyelország második felosztásakor, 1793-ban, amikor ez az országgrész Poroszországhoz került, Lódz

lakosainak száma mindössze 191 volt). A Bécsi Kongresszus Lengyelország központi részét önálló kormányzattal rendelkező királysággént Oroszországhoz csatolta. E kormányzat döntése nyomán telepítették le a textilipart Lódz és számos környező település területén, lévén kedvezőek voltak a természeti adottságok. Ettől kezdve az I. világháború kitöréséig, különösen 1880 és 1914 között, Lódz óriási növekedést mutatott, a kelet-közép-európai iparosodás egyik legszembetűnőbb példája volt. A világháború pusztításai után, illetve az orosz piac elvesztésével a dinamikus fejlődés megtorpant, a lakosságszám is csak az 1930-as években érte el az 1914. évi szintet. A II. világháború a népesség átrendeződését (a zsidók kiirtását és a németek elmenekülését) eredményezte, miközben a várost viszonylag kevésbé rombolták le.

A háború után az ország a szocialista tábor többi országához hasonló fejlődési pályát futott be. A kommunista párt hatalomra kerülésével államosították a vállalatokat és bevezették a tervgazdálkodást. Az országot gyors ütemben iparosították, a KGST-n belül pedig Lengyelországra a textil- és ruházati cikkek termelését osztották, elsősorban a szovjet piac kielégítésére. Bár e termelés zömét Lódz adta, szerepe – a nehézipar prioritása miatt – másodlagossá vált. A termelésben, a dán példával ellentétben, a nagy- és óriás üzemek domináltak.

Az 1970-es évek közepétől Lengyelország gazdasága hanyatlásnak indult. Az 1980-as évektől némileg liberalizálták a gazdaságot, engedélyezték néhány kisüzem működését, de ez lényeges változásokat nem hozott. 1989-ben Lengyelor-

szágban is lezajlott a politikai rendszerváltás. A megváltozott körülmények között, az új kormány gazdasági intézkedéseinek hatására számos nagyüzem bezárására került sor. Lódz munkanélkülisége hamarosan elérte a 20–25%-ot. Bár számos új, magánkézben lévő cég alakult, ezek nem igazán dinamikusak és versenyképesek (korábban nem szoktak hozzá a versenyhez, az alacsonyabb igényű szovjet piacra termeltek). A textilipar versenyképessége nagymértékben függ attól, hogy az elvesztett szovjet-, illetve KGST-piacot képes-e új piacokkal pótolni. Kedvező adottsága viszont az alacsony bérszínvonal, a viszonylag magas szintű szaktudás, a lengyel termékek magasabb színvonala a konkurens távol-keletiekkel szemben; kedvezőtlenül hatnak ugyanakkor a szervezési és marketing képességek hiánya, a gyenge termékfejlesztési hagyományok, valamint az EU protekcionista intézkedései.

Európa mai gazdasági térképén a kelet-közép-európai régió a fejlettebb nyugat-európai területek mellett a perifériát jelenti. Ez a centrum–periféria viszony azonban térben és időben változik. Egyes, évszázadokon keresztül hagyományosan Európa perifériájának számító országok egyre inkább a centrum részeivé válnak: ezek az észak-európai országok, amelyekkel a szerző külön tanulmányban (*Periférikus helyzet és az európai integrálódás: az északi országok előtt álló kihívás*) foglalkozik. Az írás első felében a perifériák általános jellemzőit elemzi, majd az északi országok (Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország) sajátosságait veszi sorra.

A „periféria” a centrum- vagy magterülethez viszonyított helyzetet jelent. Ennek

a helyzetnek korábban egyenes következménye volt a rossz megközelíthetőség, ebből következően az elszigeteltség. Általában a perifériákhoz társuló fogalmak az alacsony népsűrűség, a szegénység, illetve a centrumrégiók által történő kiszákmányolás, az azoktól való függőség. Hogyan jelentkezik mindez a fent említett északi országok esetében?

A történelem során, Kelet-Európához hasonlóan, Észak-Európa nemcsak periférikus, de szegény és elmaradott része is volt a kontinensnek, hiszen távol esett a mindenkori centrumtól. Az ipari forradalom előtt a természeti – elsősorban mezőgazdasági – források döntő szerepet játszottak az európai térségek életszínvonalában, a drága és lassú közlekedés, a távközlés szinte teljes hiánya miatt a rossz megközelíthetőség sokkal nagyobb hátrányt jelentett, mint manapság. Az innovációk terjedése Európa olyan távoli területeire, mint az északi országok, igen lassú volt.

Az északi országok Európa szívéhez képest viszonylag későn iparosodtak. Annak, hogy az elmúlt évszázad során némelyikük mégis a kontinens legfejlettebb országainak sorába emelkedett, számos oka lehetséges. *Illeris* az alábbiakat említi: a lutheránus egyház által korán elterjesztett írni-olvasni tudás és a széles rétegeket érintő felnőttképzés, esetleg az, hogy a szociáldemokrata kormányok képesek voltak megtalálni az arany középutat a nemzetközi versenykövetelmények és a protekcionizmus között, ugyanakkor a jóléti társadalmi modellben a népesség minden csoportja részesült a forrásokból és a kínálatból. Természetesen a közlekedés és a távközlés fejlődése alapvető

feltétele volt annak, hogy ezek az országok jobban bekapcsolódhassanak a nemzetközi munkamegosztásba.

Az 1970-es évek elejéig a népesedés általános tendenciája, ahogy már említettük, a népességnek a nyugat-európai szívtületeken való koncentrációja volt. E folyamatot a migráció táplálta. A termelés ugyanakkor leggyorsabban a perifériákon fejlődött, tehát az egy főre jutó termelési értékek közelítettek egymáshoz. A hetvenes évek elejétől viszont egyértelműen decentralizáció zajlik Európában.

Természetesen ez az egyes országokban eltérő módon játszódtott le. Néhol (pl. Hollandia, Franciaország, Nyugat-Németország vagy Norvégia) a népesedési folyamat már korábban megfordult, másutt (pl. Portugália) később jutottak el a fejlődés e fokára. Számos országban még mindig megfigyelhető egy vagy két nagyváros túlsúlya (Görögországban Athén és Thesszaloniki, Portugáliában Lisszabon, Írországon Dublin, illetve Izland extrém példája, ahol a főváros, Reykjavík lakossága az ország össznépességének 60%-át teszi ki), legtöbbször azonban a regionális szerkezet kiegyenlítődése, újabb növekedési területek és a korábban periférikus helyzetű régiók fejlődése állapítható meg.

Bár az egyes országokon belüli regionális fejlődés látszólag nem mutat általános sémát, ebben a mozaikszerű képen bizonyos tendenciák ismétlődésével találkozhatunk. A megjelenő új típusú régiókat és városokat a szerző a következő módon osztályozza. (A szerző által elemzett régiók az EU nomenklatúrájában a NUTS III. területeknek felelnek meg.):

– *fővárosok* (köztük dinamikusan fejlődő közigazgatási, szolgáltatási, pénzügyi

központok, valamint stagnáló vagy hanyatló, elavult gazdasági szerkezettel rendelkező városok);

– *régi iparvárosok*, amelyek mindenhol a hanyatlás jeleit mutatják; ilyenek a Ruhrvidék, Vallónia, Észak-Franciaország, Észak-Anglia és Dél-Wales bányavidékeinek városai, de idesorolható a kelet-európai „szocialista” városok jó része is. Ezen területek jelentős része az EU strukturális alapjaiból támogatás formájában részesül;

– *egyéb*, 200 000 főnél népesebb nagyvárosok, amelyek egyes esetekben akár a fővárost meghaladó dinamizmust mutathatnak, ám vannak ebben a kategóriában olyan városok is, amelyek növekedése nem gazdasági egészségükre, hanem a környező rurális térségek munkaerő-feleslegének a városba történő áramlására vezethető vissza, amint azt Nápoly és Palermo példája mutatja;

– *rurális területek*, kis- és közepes méretű városok, amelyek lehetnek tradicionális vagy dinamikus régiók. Az első kategóriába azok a hanyatló városok tartoznak, ahol a mezőgazdasági foglalkoztatottság csökkenését a gazdaság más szektoraiban keletkező munkahelyek nem képesek kompenzálni vagy alacsony az infrastruktúra, esetleg a lakosság képzettségének színvonala; a kedvezőtlen éghajlat vagy környezet nem elég vonzó a szakképzett és a termelésben egyre fontosabbá váló munkaerő letelepedéséhez stb. Velük ellentétben a dinamikus régiók, illetve kis- és közepes méretű városok a saját erőforrásaikra (pl. a vállalkozói kultúrára) alapozva tudtak gyorsan fejlődni, vagy képesek voltak szakképzett munkaerőt letelepedésre csábítani. Míg korábban az alkalmazottak követték a munkahelyeket, ma

egyre inkább tanúi lehetünk egy ezzel ellentétes folyamatnak: a termelésben kulcsszerepet játszó szakképzett munkaerő többé-kevésbé szabadon, maga dönt lakóhelyéről – ebben az esetben a cégeknek kell követniük őket, vagy a helyi cégek jutnak versenyelőnyhöz. Azok a régiók (a fővárosok és nagyvárosok mellett), amelyek különböző okok miatt vonzóak, például a kellemes természeti adottságokkal megáldott Dél-Franciaország, régi patinás városok külterületei Dél-Angliában, vagy sajátos hangulattal és pezsgő kulturális élettel rendelkező (egyetemi) városok, jelentős előnyhöz jutnak;

– *turisztikai régiók*: fontosabb területei közül például a Földközi-tenger partvidéke jelentős növekedést mutat, Spanyolországban ehhez egy sajátos jelenség is társul, ugyanis számos fejlett nyugat-európai ország polgárai nyugdíjasként ideköltöznek a vonzó környezet és a viszonylag alacsony árszínvonal miatt.

Az európai regionális fejlődést tehát egyre inkább egy fejlődési mozaikként értelmezhetjük, a korábbi centrum–periféria felosztás már nem állja meg a helyét.

Az egyes régiók gazdasági fejlődését, fejlődőképességét és sikerességét mind jobban az ártermelés, a háztartások és a szolgáltató tevékenységek kölcsönös függése határozza meg. A háztartások függnek a munkahelyektől, ugyanakkor a cégek sem nélkülözhetik a (szakképzett) munkaerőt. A szolgáltató tevékenységek fogyasztói a helyi háztartások, s egyre növekvő mértékben a vállalatok is igénylik a megfelelő szintű helyi szolgáltatásokat, csakúgy, mint a szakképzett munkaerő.

Egy régió gazdasági fejlődését az egyes vállalatok versenyképessége (vagy

annak hiánya) határozza meg. A helyi gazdaság szerkezete, a hanyatló és dinamikus fejlődő ágazatok, vállalatok aránya nagymértékben befolyásolja a régió fejlődését. Csupán a helyi gazdaság szerkezetével azonban nem magyarázhatjuk a regionális fejlődést, hisz arra számos más tényező is hatást gyakorol, például a politikai feltételek, az infrastruktúra és a területrendezés, a szakképzett munkaerő aránya, ezzel szoros összefüggésben a kulturális feltételek, az életmód, a népsűrűség, az agglomerációs előnyök stb.

Az ipari társadalmakban az elmúlt évtizedekben végbemenő alapvető változások egyre inkább egy új típusú társadalom kibontakozását körvonalazzák. A szerző ezt a társadalmat a „service society”, szolgáltató társadalom névvel illeti, míg más szerzők „harmadik hullámnak”, „információs társadalomnak”, „posztfordista”, „posztmodern”, „posztindusztriális” társadalomnak nevezik. Abban azonban egyezik a véleményük, hogy a nyugati társadalmak az 1970-es évek eleje óta kezdtek tömegtermelő ipari társadalmakból differenciáltabb termeléssel és szolgáltatásokkal jellemezhető társadalmakká alakulni. Az új technológiák lehetővé tették a méretgazdaságosság szerepének csökkenését, az ár helyett egyre nagyobb hangsúlyt kap a termékminőség, az innováció és a változó piaci körülményekhez való gyors és rugalmas alkalmazkodás, a termelés egyre nagyobb hányada a kis- és középes méretű üzemekből kerül ki, az alacsony szaktudást igénylő termelés az olcsó bérű országokba helyeződik át vagy automatizálja azt.

Ebben az átalakulásban bizonyos erők a fokozott koncentráció irányába hatnak (agglomerációs előnyök), de vannak olya-

nok is, amelyek éppen ellenkezőleg a decentralizációt segítik elő (kedvezőbb környezeti feltételek a legfontosabb termelési tényezővé vált szakképzett munkaerő számára, fejlett közlekedés és távközlés). A jelenlegi fejlődés legjobban egy olyan mozaikként jellemezhető, amely dinamikus és stagnáló városi régiókból, valamint dinamikus és stagnáló rurális térségekből áll össze.

A kötet utolsó tanulmánya (*Regionális politika egy szolgáltató társadalomban*) áttekintést ad az új társadalmi és gazdasági helyzetben alkalmazandó regionális politikákról. A regionális politikát az egyes régiók fejlődését különböző módon befolyásolni igyekvő eszközök alkotják. Célja a régiók nem azonos ütemű és irányú fejlődéséből adódó regionális problémák megoldása.

Regionális különbségek persze mindig is léteztek, de kifejezettebbé Európa iparosodásával, a 18. század végétől e század közepéig váltak. Az akkori politika álláspontja szerint azonban a létrejött regionális különbségek szükségszerűségek, nem olyan igazi problémák voltak, amelyekbe a kormányoknak be kellett volna avatkozniuk. A neoklasszikus felfogás szerint a magas városi munkabérek és a városba áramlás azt eredményezi, hogy a rurális területeken olcsóbb lesz a munkaerő és a föld, ez előbb vagy utóbb ipart vonz a térségbe, helyreáll a földrajzi egyensúly.

A II. világháborút követően azonban a piacgazdaságokban megváltozott a kormányzatok álláspontja. Felismerték, hogy a piaci mechanizmusok nem teremtenek automatikusan egyensúlyt – éppen ellenkezőleg – növelik a regionális különbségeket, és a regionális problémákat megoldó

dandó kérdésekként kezdték el kezelni. Regionális politikát fogalmaztak meg a földrajzi egyenlőtlenségek és az elmaradott régiók támogatására, először Nagy-Britanniában az 1930-as években, majd az 50-es, 60-as években a többi nyugat-európai ország is hasznosította e tapasztalatokat. (Más volt a helyzet a kelet-európai országok esetében. Ugyanolyan regionális különbségeket örökölték a háború után, mint a nyugati országok és bár az alapelv éppen a teljes egyenlőség volt, a földrajzilag koncentrált tömegtermelés a regionális különbségek növekedéséhez vezetett.) A célok megvalósításának eszköze elsősorban a fejlesztendő területekre koncentrált kormányzati beruházási támogatás volt.

Az EK saját regionális politikáját 1974-ben, a brit tagság elismerése után alakította ki. Ekkor szerveződött meg az Európai Regionális Fejlesztési Alap. Az alap és más strukturális alapok ma már nagyrészt a nemzeti regionális politikáktól függetlenül működnek, az egyes régiókat érintő döntési eljárásokba a regionális szervezeteket vonják be. A támogatandó régiókat különböző kritériumok alapján osztályozzák (elmaradott régiók, ahol az egy főre jutó GDP értéke nem éri el az EU átlag 75%-át, hanyatló ipari térségek, hegyvidéki területek és kis szigetek, alacsony népsűrűségű északi országok stb.).

Nehéz számszerűen mérni e politikák hatását a regionális fejlődésre, a szakértők nagyjából egyetértenek abban, hogy nem sokban járultak hozzá a regionális folyamatokhoz. A legtöbb periférikus helyzetű régió fejlődése spontánnak tűnik, kevésbé érződik a regionális politikák hatása, sőt egyes területeken (például Dél-Olaszország)

szág) a várakozással ellentétes folyamatok zajlottak le. A hagyományosan elmaradott térségekben a termelő beruházásokat támogató regionális politika tehát nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

Az új típusú regionális politikának először is fel kell ismernie, a mai társadalmak már nem azok, melyek néhány évtizeddel korábban voltak – alapvetően ez az oka a hagyományos politikák sikertelenségének. Egy régió gazdasági szereplését ma is az ott működő vállalatok versenyképessége határozza meg, de ez a verseny már más, mint korábban volt. Ennek a versenynek az a jellemzője, hogy

- nem annyira az ár, mint a minőség terén folyik a verseny: *elsőnek* és a *legjobb*nak lenni jelenti ma a legnagyobb előnyt;

- felértékelődik a szaktudás szerepe;

- a munkamegosztás fokozódásával egyre fontosabbá válik a közlekedés és a telekommunikáció;

- a szolgáltatások szerepe a gazdaságban és részesedése a nemzeti össztermékből egyre nagyobb;

- bonyolultabbá válnak, a régi centrum-periféria felfogással már nem megoldhatók a regionális problémák, ma már nem csak az iparosodottság alacsony szintje jelent gondot, hanem egy régió alacsony innovációs és vállalkozói készsége, a szakképzett munkaerő hiánya vagy a régió hiányos képességei az ilyen munkaerő vonzására, a

nem megfelelő infrastruktúra, a különböző szolgáltatások hiánya.

A regionális politika elsődleges feladata tehát az oktatás és képzés fejlesztése, a K+F tevékenységek támogatása, a technológiai transzfer és a hálózatépítés segítése, a közlekedés és a telekommunikáció fejlesztésével a tranzakciós költségek csökkentése, az infrastruktúra fejlesztése és a szolgáltatások helyi gazdaságban vállalt mind nagyobb szerepének erősítése. E feladatokat nem annyira állami szinten, inkább alulról jövő kezdeményezések formájában, az önkormányzati és regionális igazgatási szint fokozottabb bevonásával lehet megoldani.

E tanulmánykötet az európai regionális fejlődés múltjáról, jelenéről és – javaslatok által – jövőjéről szól. Bemutatja azokat az alapvető társadalmi változásokat, amelyek révén a korábbi társadalmak fejlődésük során a „posztindusztriális”, „posztfordista” szakaszba léptek. A szolgáltató társadalom létrejöttével a korábbi egyszerű polarizáció szívtérületek és perifériák között már nem alkalmazható többé, a gyakorlatban a regionális fejlődés már egy sokkal bonyolultabb mozaik formáját ölti. A regionális politikákon is változtatni kell, ha azt akarjuk, hogy azok megfeleljenek a megváltozott körülményeknek. Ez a lényege Sven Illeris „Tanulmányok az európai regionális fejlődésről” című könyvének.

Raffay Zoltán